

Р.І.Сибірна

доктор біологічних наук, професор

Н.Дудар

студентка 4 курсу

Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національного університету «Львівська політехніка»

ЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ АУТОПСІЇ

Аутопсія (некропсія) – це посмертний розтин і дослідження тіла, у тому числі і внутрішніх органів. На сьогоднішній день розтин померлої людини з метою патологоанатомічного дослідження причин смерті являє собою серйозна етико-правову проблему як в Україні, так і в інших європейських країнах.

Феномен розтину має глибоку історію, а медичні знання, отримані завдяки аутопсії, та анатомічні атласи, створені на її основі, свого часу сприяли становленню медицини як науки у європейських країнах [1]. Так, сьогодні в Україні тіла всіх пацієнтів, які померли у стаціонарних відділеннях лікарень, зазвичай підлягають розтину. Частка цих розтинів в Україні залежить від лікувального закладу, кількості летальних випадків та інших суб'єктивних і об'єктивних причин і може становити 60–95 відсотків загальної кількості померлих. Головний лікар медичного закладу має право скасувати розтин за письмовою заявою родичів померлого в окремих випадках, але частіше цього не відбувається з ряду юридично обґрунтованих причин [2].

З одного боку, під час розтину лікар-патологоанатом або судово-медичний експерт має обов'язок встановити істинні причини смерті людини для того, щоб у такий спосіб захистити її фундаментальне право на недоторканність життя, знайти докази для покарання зловмисника у разі підозри на злочинне діяння та насильницьку смерть. Це також може стосуватися випадків смерті людини у медичних закладах, коли виникає підозра щодо неналежного виконання професійних обов'язків медичними працівниками (ст. 140 Кримінального кодексу України). З іншого боку, головним практичним втіленням права людини на життя є право розпорядження власним тілом. Тіло людини є її єдиною власністю, право на володіння яким не може бути оскаржене ніяким чином. Таке право є безстроковим. Таким чином, із настанням смерті людина має право на збереження свого тіла в тому вигляді, в якому воно перебувало до цього моменту, тобто має право на фізичну недоторканність. У цивілізованих країнах (у тому числі в Україні) без нотаріально завіреного письмового заповіту померлого чи дозволу його родини неприпустиме видалення внутрішніх органів, взяття зразків тканин чи будь-які інші маніпуляції з тілом [3, с. 158].

Таким чином, виникає етико-правова колізія. Для захисту та забезпечення права громадян на здоров'я, життя, недоторканність, автономне рішення, гідність, справедливість (невідворотність відплати за злочин) необхідно припустити дві у певному сенсі взаємовиключні стратегії поведінки медичного працівника щодо тіла померлого: як до речі, до об'єкта матеріального світу, об'єкта дослідження; і як до об'єкта права на охорону фізичної недоторканності, права на автономне рішення щодо користування та розпорядження своїм тілом, права бути чи не бути донором органів і тканин. Якщо ми говоримо про померлу людину, то захисниками її прав, крім лікаря (як представника суспільства, державних органів), також виступає її родина. Мабуть, саме родичам, після самого померлого, належить першочергове право розпорядження його тілом, обмеження чи недопущення розтину та інших медичних втручань з метою патологоанатомічного дослідження [2].

В історичному аспекті посмертні дослідження почалися, по всій ймовірності, як тільки люди зацікавилися природою хвороб. Одне з перших письмових свідчень повідомляє, що Гульєрмо з Саліцето ще у 1201-1280рр. проводив розтин племінника маркіза Паллавічіні. З багатьох стародавніх описів відомо, що посмертні дослідження проводилися з судово-медичною метою. У 1410 році було проведено розтин тіла папи Олександра V через виниклі підозри з приводу його раптової і незрозумілої смерті. У 16 і 17 століттях розтини проводилися все частіше і, безпосередньо, до 1700 р. вже був опублікований ряд докладних описів аутопсії. Кращим серед них було систематизований опис Т.Боне (1620-1689 рр.). У 18 столітті з'явилися широко відомі роботи Дж.Морганьї, які започаткували патологоанатомічний метод вивчення хвороб, а потім і патологоанатомічний атлас М.Бейлі, який вийшов у 1794 році.

Розтин тіла набув особливого значення для медичної науки в 19 столітті у зв'язку з можливістю застосування вдосконалених мікроскопів та створення Р.Вірховом (1821-1902) теорії

клітинної патології. З середини цього століття провідні клініки світу почали запитувати дозволу на розтин і практикувати їх у всіх випадках смерті [4, с. 176-179].

Отже, слід зазначити, що на сьогоднішній день вимагає належної уваги вивчення етичного аспекту проведення автопсії та удосконалення її правової регламентації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Струков А. И., Серов В.В. Патологическая анатомия. 1995. URL: <https://studfiles.net/preview/5331153/> (дата звернення 24.04.2020).
2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 24.04.2020).
3. Лисак А. В., Пустовіт С.В., Дядик О.О. Історичні та етико-правові аспекти аутопсії. Досвід України та інших країн . *Український медичний часопис*. 2017. № 5. С. 155–159.
4. Верхратський С. А., Заблудовський П. Ю. Історія медицини: навч. посібник. Вид. 4-е., випр. і допов. Київ: Вища школа, 1991. 431 с.

Р. І. Сибірна

доктор біологічних наук, професор

Б.П.Задорожний

студент 4 курсу

Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національного університету «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ЕКОНОМІЧНІ ЗЛОЧИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МЕТОДИКУ РОЗСЛІДУВАННЯ

Криміналістична характеристика, як джерело відомостей про певні види злочинів, виконує інформаційну функцію, представляє собою єдину інформаційну систему. Отримання і використання такої інформації можливо шляхом аналізу відомостей, що відносяться до окремих елементів криміналістичної характеристики певного виду злочинів та встановленню зв'язків між ними [1, с.87].

За попередні роки, ситуація з економічною злочинністю в Україні залишається складною. Це зумовлено не лише економічною кризою, а й ставленням громадян до державної та приватної власності, до участі у створенні загальнодержавних цінностей, бажанням окремих осіб швидко і без зайвих для себе витрат збагатитися за рахунок незаконних але швидких прибутків. Не випадково, що економічна сфера викликає перманентну зацікавленість організованої злочинності. Особливості виявлення, розкриття й досудового розслідування економічних злочинів та запобігання їх вчиненню, зумовлені необхідністю створення належної доказової бази саме на початковому етапі виявлення їх ознак, у зв'язку із швидким знищенням, спотворенням матеріальних слідів, речових доказів, втратою, так званих, «ідеальних слідів», що зберігаються у пам'яті свідків.

Такий стан потребує від науки криміналістики розроблення нових і ефективних рекомендацій для прийняття оперативними співробітниками, слідчими, прокурорами правильних рішень, запровадження в оперативну й слідчу практику нових розробок. Вони сприятимуть результативності здійснення оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових) та інших дій з пошуку й виявлення джерел інформації, отримання доказів, перевірки типових версій, встановлення суб'єктів кримінального правопорушення й доведення їх провини під час здійснення кримінального провадження. Для правильної кваліфікації економічного злочину та обрання криміналістичних засобів і методів, його своєчасного виявлення й досудового розслідування з врахуванням всіх особливостей важливе значення має вироблення єдиних підходів до визначення економічних злочинів в їх кримінально-правовому та криміналістичному розумінні [2, с.123-125].

Специфічною рисою злочинності як різновиду соціальної поведінки є її пристосовуваність до соціально-економічних, фінансово-економічних умов, що складаються на певних етапах розвитку суспільства. Під «економічними злочинами» розуміють досить вузьку групу злочинів, до якої відносять протиправні корисливі діяння, вчинені особами з використанням легальних форм господарської діяльності чи повноважень щодо контролю за цією діяльністю (проф. Г. А. Матусовський, А. Ф. Волобуєв та інші). Для цих злочинів характерним є: